

Павловський Дмитро Миколайович
студент гр. ФФМ-21, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль
Науковий керівник: д.е.н., професор Кириленко О. П.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ

Державний бюджет є фундаментальною складовою бюджетної системи нашої держави. Він є своєрідною фінансовою основою, що забезпечує діяльність як державних органів, так і органів місцевого самоврядування. Формування, розгляд, а також затвердження та виконання власне бюджету є діяльністю держави, що має назву «бюджетний процес». Бюджетний кодекс України, п. 10 ст. 2, трактує, що «бюджетний процес – регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства» [3].

Бюджетне планування є важливим елементом бюджетного процесу та має неабияке значення при підготовці плану формування, а також використання фінансових ресурсів задля забезпечення завдань та функцій, здійснюваними органами державної влади. Від того наскільки правильно визначено бюджетні показники безпосередньо залежить якість виконання бюджету. Бюджетне планування впливає на безліч явищ, серед яких: створення необхідних умов для ефективної структурної перебудови економіки з врахуванням ендогенних та екзогенних факторів, розвиток людського капіталу, національну оборону, тощо.

В законодавстві не зустрічається визначення «бюджетного планування», проте питання теоретичних аспектів бюджетного планування досліджували безліч вітчизняних науковців, серед яких В. Дем'янишин, М. Зварич, О. Кириленко, Л. Клець, З. Лободіна, М. Панасюк, М. Тарасюк, І. Чугунов та ін.

У Словнику бюджетної термінології дефініція планування трактується як «визначення загальної мети, способів її досягнення, обсягу потрібних коштів» [7].

Бюджетне планування – це визначення необхідних обсягів коштів та елементів формування бюджетних ресурсів держави, а також напрямів їх використання, з метою забезпечити постійний соціально-економічний розвиток суспільства, за допомогою методологічних, організаційно-технічних та методичних заходів у бюджетному процесі, зокрема на стадіях складання, розгляду і затвердження бюджету.

У працях науковців ми не знайшли єдиного підходу до трактування сутності терміну «бюджетне планування». Найбільш значимими є розуміння бюджетного планування як процесу (М. Тарасюк [8, с. 24]); як діяльності (В. Дем'янишин, О. Кириленко, З. Лободіна [2, с. 51]); як інструменту володіння бюджетними коштами (С. Базика [1, с. 115]).

У підручнику «Бюджетна система сформульовано дефініцію бюджетного планування В. Дем'янишином, О. Кириленко та З. Лободіною, котрі трактують бюджетне планування як «діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, розпорядників, одержувачів бюджетних коштів та інших

учасників бюджетного процесу щодо конкретизації частки централізації ВВП, обсягів, джерел формування і напрямів використання бюджетних ресурсів для забезпечення соціально-економічного розвитку держави» [2, с. 51].

Вважаю це визначення найбільш точним, проте пропоную доповнити його наступним « ... , котра характеризується розробленням і подальшим складанням проекту бюджету, а також гарантує збалансоване співвідношення між бюджетними доходами та видатками».

Різноманітність підходів до визначення сутності бюджетного планування дає можливість охарактеризувати його багатогранність як окремого явища. Особливостями бюджетного планування є:

- 1) це інструмент стратегічного фінансового управління;
- 2) об'єкт – бюджетні ресурси держави (державний бюджет, місцеві бюджети);
- 3) суб'єкти – органи державної влади та органи місцевого самоврядування; установи, посадові особи, наділені бюджетними повноваженнями;
- 4) інструменти – механізм та методи бюджетного планування;
- 5) мета – складання бюджету з ціллю фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства (пріоритетів бюджетної політики).

До завдань бюджетного планування належать: 1) визначення джерел, а також достовірних обсягів доходів бюджету; 2) забезпечення збалансованості доходів та видатків; 3) ефективний, доцільний розподіл доходів та видатків; 4) формування бюджетних резервів.

Аналізуючи Бюджетний кодекс України, п. 1 ст. 19 [3], можна виділити такі стадії бюджетного планування:

- 1) складання та розгляд Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) і прийняття рішення щодо них;
- 2) складання проектів бюджетів;
- 3) розгляд проекту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет);

Державний бюджет України здійснює різносторонній перерозподіл фінансових ресурсів. Від того як ведеться фінансова політика держави залежить добробут населення і, що важливо, фінансова стабільність. Таким чином, виявлення проблем та недоліків у плануванні державного бюджету є надважливим задля з'ясування слабких місць функціонування в загальному фінансової системи України.

Серед проблем та недоліків бюджетного планування в Україні можна виділити три основні: 1) неточність прогнозу; 2) проблема прозорості розрахунків прогнозу; 3) відсутність обґрунтованих методів оцінювання ризиків.

Щодо неточності прогнозу, то слід зазначити, що ще у 2018 році Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України [4, с. 21] виявив факт вагомих похибок, що стосувалися прогнозування непрямих податків. Наявність таких похибок було обґрунтовано використанням застарілих методик прогнозування.

Проблема відсутності обґрунтованих методів оцінювання ризиків є взаємопов'язаною із проблемою точності прогнозу. Важливим у точності прогнозу є і врахування інфляції, зміни курсу гривні щодо долара США. Коли курс, наданий в прогнозі, стабільно вищий від фактичного, то він впливає на постійне невиконання доходів за залежними від курсу категоріями. До прикладу, у 2019 році зміцнилася гривня, в свою чергу, у еквіваленті національної валюти імпорتنі товари подешевшали, як наслідок, податки, котрі були на них нараховані, знизилися, через що вийти на заплановані дохідні показники надходжень податків не вдалося [6].

Рівень прозорості та достовірності бюджетного процесу далеко не ідеальний. У вільному доступі є лише Методика прогнозування надходжень податку на додану вартість № 1202/9801, інших методик прогнозування, даних за якими здійснюється прогнозування у відкритому доступі немає, що в свою чергу не забезпечує максимальної прозорості та достовірності.

У 2022 році з початком війни із рф Державний бюджет України було переорієнтовано на військові цілі. Сьогодні, у зв'язку із збройною агресією рф, прогнозування бюджету відбувається у режимі реального часу. Змінено традиційні підходи та форми до процесу аналізу, а також прогнозування економічно-соціального розвитку України. Як зазначено в Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік», причиною цього є «Відсутність повної поточної статистичної інформації та додаткові джерела невизначеності – тривалість та наслідки бойових дій – фактично унеможливили процес прогнозування у традиційній до війни формі та розрізі показників» [5, с. 6].

Отже, у працях науковців не спостерігається єдине трактування бюджетного планування, що свідчить про багатогранність його як явища. Бюджетне планування характеризується особливим суб'єктом, об'єктом, метою, інструментами. Бюджетне планування є інструментом стратегічного фінансового управління та елементом бюджетного процесу, з чітко визначеними стадіями. Завдяки якісному бюджетному плануванню відбувається якісне виконання бюджету, тому неабияк важливо ліквідувати проблеми та недоліки, притаманні цьому явищу, адже їх наявність призводить до негативних наслідків та стримування соціально-економічного розвитку, що впливає на зменшення обсягів виконання державних програм.

Список використаних джерел:

1. Базика С. К. Бюджетне планування як інструмент фінансового стратегічного управління. *Державне управління*. 2018. № 18. С. 114-118. URL: http://investplan.com.ua/pdf/18_2018/23.pdf (дата звернення 06.10.2022).
2. Бюджетна система: підручник / Дем'янишин В. Г. та ін.; за ред. В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко, З. М. Лободіної. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 624 с.
3. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення 06.10.2022).

4. Козоріз Л. О. Аналіз методик прогнозування основних бюджетоутворюючих податків. Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України. URL: <https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/2018-10-23-analysis-of-theforecasting-methodology-of-main-budget-forming-taxes.pdf> (дата звернення 06.10.2022).

5. Про підсумки діяльності Державної казначейської служби України за 2019 рік. URL: <https://www.treasury.gov.ua/storage/app/uploads/public/602/e70/9da/602e709dae01f830118968.pdf> (дата звернення 06.10.2022).

6. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Проект Закону України від 14.09.2022 р. № 8000. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40472> (дата звернення 06.10.2022).

7. Словник бюджетної термінології. URL: <http://slovopectia.org.ua/50/53407/362595.html>

8. Тарасюк М. Бюджетне планування в Україні. *Фінансова та банківська справа*. 2018. № 2. С. 19-31. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2018/02/3.pdf> (дата звернення 06.10.2022).